

“Dövlət qeydiyyatına alınmışdır”

Azərbaycan Respublikasının
Ədliyyə Nazirliyi
Qeydiyyat N 3035

“19” fevral 2004-cü il

“Təsdiq edilmişdir”

Azərbaycan Respublikası
Mərkəzi Bankının İdarə Heyəti
Protokol N 22

“29” dekabr 2003-cü il

Nazir _____ F.F.Məmmədov İdarə Heyətinin Sədri _____ E.S.Rüstəmov

Azərbaycan Respublikasının bank sistemində maliyyə hesabatlarının tərtib və təqdim olunması Qaydaları

1. Ümumi müddəalar

- 1.1 Bu Qaydalar «Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı haqqında», «Azərbaycan Respublikasında banklar və bank fəaliyyəti haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunlarına, Azərbaycan Respublikasının digər qanunvericilik aktlarına, habelə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının normativ aktlarına və Beynəlxalq Maliyyə Hesabatları Standartlarının (BMHS) tələblərinə uyğun olaraq hazırlanmış və Azərbaycan Respublikasının bank sistemində (bundan sonra «bank») maliyyə hesabatlarının tərtib və təqdim olunması qaydalarını müəyyənləşdirir.
- 1.2 Bu Qaydaların məqsədi bankın maliyyə hesabatlarının ötən dövrlər üzrə, həmçinin digər bankların maliyyə hesabatları ilə müqayisəsinin həyata keçirilməsi üçün xüsusi baza yaratmaqdan ibarətdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün bu Qaydalarda maliyyə hesabatlarının tərtib və təqdim olunması üzrə prinsiplər, hesabatlarda əks olunan maddələrin strukturu üzrə tövsiyələr və

hesabatların tərkibinə dair minimal tələblər əks olunmuşdur.

- 1.3 Bu Qaydalar ayrıca bir bankın maliyyə hesabatlarına və banklar qrupunun icmal maliyyə hesabatlarına eyni dərəcədə tətbiq edilir.
- 1.4 Bu Qaydalar aralıq maliyyə hesabatlarına şamil edilmir.
- 1.5 Bank nəzarəti məqsədilə tətbiq edilən prudensial (nəzarət) hesabatlarının formatı Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankının müvafiq Qaydaları ilə müəyyən edilir.

2. Maliyyə hesabatlarının məqsədi

- 2.1. Maliyyə hesabatlarının məqsədi - bankın maliyyə vəziyyəti, fəaliyyətinin nəticələri və maliyyə vəziyyətində dəyişiklikləri əks etdirən məlumatların təqdim olunmasıdır.
- 2.2. Maliyyə hesabatları, bank tərəfindən həyata keçirilən əməliyyatların strukturlaşdırılmış təqdimatını, fəaliyyətinin nəticələrini əks etdirir və maliyyə hesabatları istifadəçilərinin düzgün iqtisadi qərarlar qəbul etməsinə şərait yaradır.

3. Maliyyə hesabatlarının tərtib olunma prinsipləri

Hesablama metodu

- 3.1. Maliyyə hesabatları hesablama metodu ilə tərtib olunmalıdır. Hesablama metoduna müvafiq olaraq, əməliyyat və hadisələr baş verdiyi zaman (pul vəsaitlərinin və ya onun ekvivalentinin daxil olması və ya ödənilmə dərəcəsi üzrə yox) tanınır və aid olduqları dövrün maliyyə hesabatlarına daxil edilir. Hesablama metoduna əsasən tərtib olunmuş maliyyə hesabatları, istifadəçiləri ödəmələrlə və pul vəsaitlərinin alınması ilə bağlı nəinki əvvəlki əməliyyatlar haqqında, həmçinin gələcək ödəmələr və alınması gözlənilən pul vəsaitlərini əks etdirən vəsaitlər haqqında məlumatlarla təmin edir. Beləliklə, hesablama metodu ilə tərtib olunmuş maliyyə hesabatları istifadəçilər üçün iqtisadi

qərarların qəbul edilməsində kifayət qədər vacib olan keçmiş əməliyyatlar və həmçinin gələcək hadisələr barədə məlumatla təmin edir.

Fəaliyyətin fasiləsizliyi

- 3.2. Maliyyə hesabatları bankın hazırda fəaliyyət göstərməsini və gələcəkdə də fəaliyyətini davam etdirməsini nəzərə alaraq, fəaliyyətin fasiləsizlik prinsipinə əsasən tərtib edilməlidir. Yəni, bu prinsipə əsasən nəzərdə tutulur ki, bankın fəaliyyətini ixtisara salmaq və ya ləğv etmək məramı və ehtiyacı yoxdur. Əgər belə məram və ya ehtiyac olarsa, maliyyə hesabatları başqa əsasla hazırlanmalıdır və tətbiq olunan əsas açıqlanmalıdır.

Maliyyə hesabatlarının keyfiyyət xüsusiyyətləri

Şəffaflıq (aydınlıq)

- 3.3. Maliyyə hesabatlarında təqdim olunan məlumatların əsas keyfiyyət göstəricisi onun istifadəçilər üçün aydın olmasıdır. Bu prinsipə əsasən tərtib olunmuş maliyyə hesabatları, istifadəçilərdə bankın maliyyə vəziyyəti, aparılan əməliyyatların nəticələri, pul vəsaitlərinin hərəkəti barədə düzgün və qərəzsiz təsəvvür yaradır.

Münasiblik

- 3.4. Məlumatların faydalı olması üçün onun iqtisadi qərarlar qəbul edən istifadəçilər üçün münasibliyi zəruridir. Məlumatlar istifadəçilərə keçmiş, indiki və gələcək dövrlər üzrə hadisələri qiymətləndirərək iqtisadi qərarlar qəbul edilməsinə təsir göstərdikdə, habelə keçmiş qiymətləndirilmələri təsdiq etdikdə və ya aradan qaldırılmasına təsir etdikdə, münasib hesab olunur.

Əhəmiyyətlilik

- 3.5. Məlumatların münasibliyinə onun xarakteri və əhəmiyyətliliyi böyük təsir göstərir. Bu prinsipə əsasən hər bir əhəmiyyətli maddə maliyyə hesabatlarında ayrı-ayrılıqda əks olunmalıdır. Əhəmiyyətli olmayan məbləğlər analoji xarakterli məbləğlərlə birləşdirilməli və ayrıca təqdim olunmamalıdır.

Etibarlılıq

- 3.6. Məlumatların əhəmiyyətli olması üçün etibarlı olması vacib şərtidir. Məlumatlar mühüm səhv və qeyri-obyektivlikdən azad olduqda və istifadəçilər üçün inandırıcı olduqda, etibarlı hesab olunur.

Düzgün təqdimat

- 3.7. Maliyyə hesabatlarında məlumatların etibarlı olması üçün əməliyyat və hadisələr düzgün təqdim olunmalıdır.

Mahiyyətin formadan üstünlüyü

- 3.8. Əməliyyat və hadisələrin düzgün əks etdirilməsi üçün, əməliyyat və hadisələr, onların təkə hüquqi forması ilə deyil, həmçinin mahiyyəti və iqtisadi reallığı nəzərə alınmaqla təqdim olunmalıdır.

Neytrallıq

- 3.9. Etibarlılığı təmin etmək məqsədi ilə maliyyə hesabatlarında olan məlumatlar neytral və obyektiv olmalıdır. Əgər məlumatın və ya onun təqdimat formasının seçilməsi, nəzərdə tutulmuş məqsədlərin əldə olunmasına və qərarların qəbul edilməsinə təsir göstərmirsə, maliyyə hesabatları neytral hesab edilir.

Ehtiyatlılıq

- 3.10. Ehtiyatlılıq, aktivlərin dəyərinin və ya gəlirlərin məbləğinin artırılmasına, passivlərin dəyərinin və ya xərclərin məbləğinin aşağı salınmasına yol verməmək məqsədilə, qeyri-müəyyənlik şəraitində qiymətləndirmələr üçün zəruri olan qərarların qəbulu zamanı ehtiyatla hərəkət etmək deməkdir. Lakin ehtiyatlılıq prinsipinə riayət edilməsi gizli (artıq) ehtiyatların yaradılması, əsaslı surətdə aktivləri (gəlirləri) azaltmaq və ya öhdəlikləri (xərcləri) artırmağı tələb etmir. Çünki bu halda maliyyə hesabatları neytral olmaz və nəticədə etibarlılıq keyfiyyətinə cavab verməz.

Tamliq

- 3.11. Etibarlılığı təmin etmək məqsədi ilə maliyyə hesabatlarındakı məlumatlar tam olmalıdır və bankın maliyyə vəziyyətini və maliyyə nəticəsini tam şəkildə əks etdirməlidir. Buraxılmış hər hansı bir məlumat, bütövlükdə məlumatların yanlış olmasına gətirib çıxarar və nəticədə onun münasiblik baxımından etibarsız və qeyri-mükəmməl edə bilər.

Müqayisəlilik

- 3.12. Məlumatlar istifadəçilərə müxtəlif dövrlərə aid maliyyə vəziyyətindəki meylləri və fəaliyyət nəticələrini qiymətləndirmək üçün müqayisəli şəkildə təqdim edilməlidir. İstifadəçilər həmçinin müxtəlif bankların maliyyə vəziyyətlərini, fəaliyyətinin nəticələrini və maliyyə vəziyyətindəki dəyişiklikləri qiymətləndirmək üçün müqayisə etmək imkanına malik olmalıdırlar.
- 3.13. Keyfiyyət xüsusiyyəti kimi müqayisəliliyin vacib şərtini, istifadəçilərin maliyyə hesabatlarının hazırlanmasında istifadə olunan uçot siyasəti, uçot siyasətində aparılan istənilən dəyişikliklər və bu dəyişikliklərin nəticələri haqqında məlumatlandırılmasını təşkil edir.

Məlumatların münasibliyinin və etibarlılığının məhdudlaşdırılması

Vaxtlı-vaxtlıq

- 3.14. Məlumatın təqdimatında əsassız gecikdirilmə baş verərsə, həmin məlumat əhəmiyyətini itirə bilər. Məlumatların vaxtlı-vaxtında təqdim olunması üçün bəzən əməliyyatların və digər hadisələrin bütün aspektlərini araşdırmadan təqdim olunması zəruri olur. Bu da etibarlılıq səviyyəsini aşağı salır. Əksinə, əgər hesabatlar bütün aspektləri araşdırılmaq üçün saxlanılırsa, məlumatlar kifayət qədər etibarlı olur, lakin istifadəçilər üçün az faydalı ola bilər, çünki istifadəçilərin iqtisadi qərarlar qəbul etməsi gecikdirilə bilər. Münasiblik və etibarlılıq arasında tarazlığın əldə olunması istifadəçilərin iqtisadi qərarlar qəbul etmək tələbatının ən yaxşı təmin olunmasıdır. Bu səbəbdən hər hansı bir

hadisənin qarşısını almaq məqsədilə və ya düzgün iqtisadi qərarlar qəbul edilməsi üçün məlumatlar vaxtlı-vaxtında təqdim olunmalıdır.

Səmərə və məsrəflər arasında tarazlıq

- 3.15. Səmərə və məsrəflər arasında tarazlıq – keyfiyyət xüsusiyyəti yox, prinsipial məhdudiyətdir. Bu prinsipə əsasən məlumatlardan əldə ediləcək səmərə onun alınmasına çəkilən məsrəflərdən artıq olmalıdır.

Dəqiq və obyektiv təqdimat

- 3.16. Maliyyə hesabatları bankın maliyyə vəziyyəti, fəaliyyətinin nəticələri və maliyyə vəziyyətində dəyişikliklər haqqında dəqiq və obyektiv məlumatları təqdim etməlidir.

4. Maliyyə hesabatlarının elementləri

- 4.1. Maliyyə hesabatları əməliyyatların və digər hadisələrin nəticələrini onların iqtisadi xüsusiyyətlərinə uyğun olaraq müəyyən kateqoriyalarda birləşdirərək əks etdirməlidir. Bu kateqoriyalar maliyyə hesabatlarının elementləri adlanır. Mühasibat balansında maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsi ilə bilavasitə əlaqəli olan elementlər - aktivlər, öhdəliklər və kapital hesab edilir. Mənfəət və zərər haqqında hesabatda fəaliyyətin nəticələrinin qiymətləndirilməsi ilə bilavasitə əlaqəli olan elementlər - gəlirlər və xərclər hesab edilir.
- 4.2. Mühasibat balansında və mənfəət və zərər haqqında hesabatda bu elementlər təsnifləşdirilir. Təsnifləşdirmənin aparılmasında məqsəd istifadəçilərə iqtisadi qərarlar qəbul etmək üçün daha əlverişli şəraitin yaradılmasıdır.

4.3. Maliyyə vəziyyəti

- 4.3.1. Maliyyə vəziyyətinin qiymətləndirilməsi ilə bilavasitə əlaqəli olan elementlər - aktivlər, öhdəliklər və kapital hesab olunur. Bu elementlər aşağıdakı qaydada

müəyyən olunur:

- a) **Aktivlər** - əvvəlki dövrlərdə baş vermiş hadisələr nəticəsində bank tərəfindən nəzarət edilən və gələcəkdə bank tərəfindən iqtisadi səmərə alınması gözlənilən vəsaitlərdir.
- b) **Öhdəliklər** - əvvəlki dövrlərdə baş vermiş hadisələrdən yaranan və tənzimlənməsi bankdan iqtisadi səmərəyə malik vəsaitlərin əks-axınına gətirib çıxaran cari borclardır.
- c) **Kapital** - bankın öz vəsaitləridir və bankın bütün öhdəlikləri çıxıldıqdan sonra onun aktivlərdə qalan payıdır.

4.4. Aktivlər

4.4.1. Aktivdə əks olunan gələcək iqtisadi səmərə banka aşağıdakı yollarla daxil olur:

- a) aktiv, bank tərəfindən göstərilən xidmətlərdən ayrılıqda və ya digər aktivlərlə əlaqəli şəkildə istifadə olunduqda;
- b) aktiv, digər aktivlərlə mübadilə olunduqda;
- c) aktiv, öhdəliklərin ödənilməsi üçün istifadə olunduqda;
- ç) aktiv, bankın sahibləri arasında bölüşdürüldükdə.

4.4.2. Bir çox aktivlər, məsələn, əsas vəsaitlər fiziki formaya malikdir. Lakin fiziki forma, aktivin mövcudluğunu müəyyən etmək üçün əsas deyil, belə ki, patentlər və müəlliflik hüququ fiziki formaya malik olmamasına baxmayaraq, aktiv hesab olunur, çünki bank tərəfindən onlardan gələcəkdə iqtisadi səmərə əldə etmək gözlənilir və nəzarət olunur. Həmçinin mülkiyyət hüququnun olması da aktivin mövcudluğu üçün birinci dərəcəli hesab edilmir. Belə ki, əgər bank əldə olunması gözlənilən mənfəətə nəzarət edirsə, icarə olunan əmlak da aktiv kimi tanınır.

4.4.3. Bankın aktivləri əvvəlki dövrlərin əməliyyatları və digər hadisələr nəticəsində yaranır.

4.4.4. Yaranmış xərclər və yaradılmış aktivlər arasında sıx əlaqə mövcuddur, lakin bunlar uyğun olmaya da bilər. Belə ki, bank xərc həyata keçirdikdə, nəzərdə

tutulur ki, bu xərc gələcəkdə mənfəət əldə etmək məqsədi güdür, lakin bu o demək deyil ki, aktiv kimi tanınan obyekt yaranmışdır. Həmçinin müvafiq xərclərin istisna olması, maddənin aktiv kimi tanınmasına mane olmur və mühasibat balansında tanına bilər.

4.5. Öhdəliklər

4.5.1. Öhdəliyin əsas xüsusiyyəti bankın borcunun olmasıdır. Öhdəlik - borcudur və ya müəyyən bir işi müəyyən şəkildə yerinə yetirmək və ya müəyyən şəkildə hərəkət etmək barədə verilmiş təminatdır.

4.5.2. Öhdəliyin yerinə yetirilməsi aşağıdakı üsullarla həyata keçirilə bilər:

- a) pul vəsaitlərinin ödənilməsi vasitəsi ilə;
- b) digər aktivlərin verilməsi ilə;
- c) xidmətlər göstərməklə;
- ç) bir öhdəliyin digəri ilə əvəz olunması vasitəsilə;
- d) öhdəliyin kapitala keçirilməsi vasitəsilə.

Öhdəliklər həmçinin kreditörün hər hansı vəsait və ya əmlak üzərində öz hüquqlarının itirilməsi və ondan imtina etməsi kimi digər vasitələrlə də ödənilə bilər.

4.5.3. Öhdəliklər keçmiş dövrlərin əməliyyatları (hadisələri) nəticəsində yaranır.

4.6. Kapital

4.6.1. Kapitalın qalıq kimi təyin olunmasına baxmayaraq, mühasibat balansında təsnifləşdirilməlidir. Belə təsnifləşdirmə bankda iştirak payı olan tərəflərin dividend alınması və ya kapitalın ödənilməsinə münasibətdə müxtəlif hüquqlara malik olma faktını əks etdirir.

4.6.2. Mühasibat balansında göstərilən kapitalın məbləği aktivlərin və öhdəliklərin həcmindən asılıdır.

4.7. Maliyyə fəaliyyətinin nəticələri

4.7.1. Mənfəət, bankın fəaliyyətinin effektivlik dərəcəsinin ölçüsü və ya investisiyalardan (səhmlərdən) daxil olan səmərənin ölçüsü üçün əsas kimi

istifadə olunur. Mənfəətin ölçüsü ilə bilavasitə əlaqədar olan elementlər - gəlir və xərclərdir.

4.7.2. Gəlir və xərclərin elementləri aşağıdakı kimi təyin olunur:

a) **Gəlir** – hesabat dövrü ərzində aktivlərin axıb gəlməsi və ya artması formasında və ya səhmdarların qoyuluşları ilə əlaqədar olmayan, kapitalın artmasına gətirib çıxaran öhdəliklərin azalması kimi təzahür edən iqtisadi səmərələrin artmasıdır.

b) **Xərc** – hesabat dövrü ərzində aktivlərin axıb getməsi və ya tükənməsi və ya səhmdarlar arasında paylanması ilə əlaqədar olmayan kapitalın azalmasına gətirib çıxaran öhdəliklərin artması kimi təzahür edən iqtisadi səmərələrin azalmasıdır.

4.8. Gəlir

4.8.1. Gəlir anlayışına, daxil olan pul vəsaitləri və digər gəlirlər aiddir. Daxil olan pul vəsaitləri (mədaxil) bankın adi fəaliyyət prosesində yaranır və müxtəlif anlayışlarla, o cümlədən mükafatlar, faizlər, dividendlər, royalti və icarə haqqı adlandırılır.

4.8.2. Digər gəlirlər, gəlir anlayışına cavab verən digər maddələri ifadə edir və bankın adi fəaliyyəti prosesində yarana və yaranmaya bilər. Bu gəlirlər özlüyündə iqtisadi səmərələrin artımını təşkil edir və öz xarakterinə görə daxil olan pul vəsaitlərindən fərqlənir.

4.8.3. Digər gəlirlər, məsələn, əsas vəsaitlərin realizə olunmasından yaranan gəlirlərdən ibarətdir. Gəlir anlayışına həmçinin realizə olunmamış gəlirlər, yəni, bazar qiymətli kağızlarının yenidən qiymətləndirilməsindən yaranan gəlir və ya uzunmüddətli aktivlərin balans dəyərinin artmasından yaranan gəlir daxildir. Mənfəət və zərər haqqında hesabatda belə gəlirlər tanınarkən ayrı-ayrılıqda təqdim olunur, çünki bu gəlirlər haqqında məlumatlar iqtisadi qərarların qəbul olunması üçün faydalıdır.

4.8.4. Müxtəlif növ aktivlər gəlir vasitəsilə əldə oluna və artırıla bilər. Buna misal olaraq, pul vəsaitlərini, debitor borcunu, təchiz olunmuş mallar və

göstərilən xidmətlərin müqabilində alınan malları və göstərilən xidmətləri göstərmək olar. Gəlir öhdəliklərin tənzimlənməsi nəticəsində də yarana bilər.

4.9. Xərclər

- 4.9.1. Xərc anlayışına itkilər və bankın adi fəaliyyət prosesində yaranan xərclər daxildir. Bankın adi fəaliyyət prosesində yaranan xərclərinə əmək haqqı və amortizasiya kimi digər xərclər də daxildir.
- 4.9.2. İtkilərə, xərc anlayışına uyğun gələn və bankın adi fəaliyyət prosesində yarana bilən və gözlənilməyən xərclər aiddir. İtkilər iqtisadi səmərələrin azalmasını əks etdirir və buna görə də öz xarakterinə görə digər xərclərdən fərqlənir.
- 4.9.3. Mənfəət və zərər haqqında hesabatda itkilər, müvafiq gəlirlər çıxılmaqla ayrı-ayrılıqda əks etdirilir. Çünki onlar haqqında məlumatlar iqtisadi qərarların qəbul olunması üçün faydalıdır.

4.10. Kapitalın saxlanması təmin edən düzəlişlər

- 4.10.1. Aktivlər və öhdəliklərin hesabatda yenidən qiymətləndirilməsi və təkrar olaraq əks olunması kapitalın artmasına və ya azalmasına səbəb olur. Bu artma və azalmalar mənfəət və zərər haqqında hesabatda daxil edilmir. Bu maddələr kapitala, kapitalın saxlanmasını təmin edən düzəlişlər kimi və ya yenidən qiymətləndirmənin ehtiyatları kimi daxil edilir.

5. Maliyyə hesabatları elementlərinin tanınması

- 5.1. Tanınma – hər hansı bir elementin tərifinə uyğun olan və 5.2-ci bənddə göstərilən tanınma şərtinə cavab verən obyektin mühasibat balansına və ya mənfəət və zərər haqqında hesabatda daxil edilməsi prosesidir. Tanınma

obyektin şifahi təsviri, onun pul məbləği şəklində ifadə olunması və bu məbləğin mühasibat balansına və ya mənfəət və zərər haqqında hesabatda daxil edilməsindən ibarətdir. Tanınma şərtinə cavab verən obyektlər mühasibat balansında və ya mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmalıdır. Belə obyektlərin tanınmaması, istifadə olunan uçot siyasəti, qeydlər və ya izahedici materiallarla kompensasiya olunmur.

5.2. Element anlayışına uyğun gələn obyekt aşağıdakı hallarda tanınmalıdır:

- a) obyektə əlaqələndirilən istənilən iqtisadi səmərənin bank tərəfindən qazanılacağı və ya itiriləcəyi ehtimalı var;
- b) obyekt etibarlı şəkildə ölçülə bilən dəyərə və ya qiymətə malikdir.

5.3. Obyektin yuxarıdakı şərtlərə uyğun olduğu və onun maliyyə hesabatında tanınma imkanları qiymətləndirilərkən əhəmiyyətlik prinsipi nəzərə alınmalıdır. Elementlər arasında qarşılıqlı əlaqə onu göstərir ki, konkret element (*məsələn, aktiv üçün onun anlayışı və tanınma şərtlərini ödəyən obyekt digər elementin: məsələn, gəlir və öhdəliyin tanınmasını tələb edir*) digər elementin tanınmasını tələb edir.

5.4. Gələcək iqtisadi səmərənin olması ehtimalı

5.4.1. Ehtimal anlayışı, tanınma şərtində bankın həmin maddə ilə bağlı olan gələcək iqtisadi səmərənin qazanmasını və ya itirməsinin qeyri-müəyyənlik dərəcəsini əks etdirmək üçün istifadə olunur. Bu anlayış bankın fəaliyyət göstərdiyi sosial-iqtisadi mühiti xarakterizə edən qeyri-müəyyənliyə uyğundur. Maliyyə hesabatları hazırlanarkən gələcək iqtisadi səmərəyə tətbiq olunan qeyri-müəyyənlik dərəcəsinin qiymətləndirilməsi mövcud olan sübutlar əsasında həyata keçirilir. *Məsələn, bankın borcunun ödənilməsi ehtimalı mövcud olduqda və bunun əksi sübut olunmadıqda, belə borcun aktiv kimi tanınması özünü doğruldur.*

5.5. Ölçünün etibarlılığı

5.5.1. Obyektin tanınmasının ikinci şərti onun etibarlı şəkildə ölçülə bilən dəyərinin

və ya qiymətinin olmasıdır. Dəyər və qiymət əsaslı şəkildə hesablanmaqla təyin olunur. Əsaslı hesablanmış kəmiyyətlərdən istifadə olunması maliyyə hesabatlarının tərtib olunmasının vacib hissəsidir və onun etibarlılığına xələl gətirmir. Obyektin qiymətini müəyyənləşdirmək mümkün olmadıqda, obyekt mühasibat balansında və mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmır. *Məsələn, məhkəmə iddiasından gözlənilən daxilolmalar həm aktiv, həm də gəlir anlayışına və həmçinin tanınma məqsədləri üçün ehtimal şərtlərinə uyğun gəlir, lakin əgər iddianın məbləği etibarlı şəkildə təyin oluna bilmirsə, belə gözlənilən daxilolmalar aktiv və ya gəlir kimi tanınmır. Bu zaman iddianın mövcudluğu qeydlərdə, izahatlarda və ya əlavə cədvəllərdə açıqlanmalıdır.*

5.5.2. Müəyyən bir vaxt anında tanınma şərtlərinə cavab verməyən obyekt, sonradan baş verən hadisələrin və ya yeni şərtlərin nəticəsində tanınma şərtlərinə cavab verdikdə, maliyyə hesabatlarında tanınmalıdır.

5.5.3. Element anlayışına uyğun olan, lakin tanınma şərtlərinə uyğun gəlməyən obyekt haqqında məlumatlar qeydlərdə, izahatlarda və ya əlavə cədvəllərdə açıqlanmalıdır.

5.6. Aktivlərin tanınması

5.6.1. Aktivlə bağlı gələcək iqtisadi səmərələrin banka daxil olması ehtimalı və onun dəyəri və ya etibarlı şəkildə ölçülə bilən qiyməti mövcud olduqda, mühasibat balansında tanınır.

5.7. Öhdəliklərin tanınması

5.7.1. Cari öhdəliyin ödənilməsi nəticəsində iqtisadi səmərələri təşkil edən vəsaitlərin axıb getməsi ehtimalı mövcud olduqda və bu ödənişin qiyməti etibarlı şəkildə təyin oluna bildikdə, öhdəlik mühasibat balansında tanınmalıdır.

5.8. Gəlirin tanınması

5.8.1. Etibarlı şəkildə ölçülə bilən aktivlərin artması və öhdəliklərin azalması ilə əlaqədar olan gələcək iqtisadi səmərələrin artımı olduqda, gəlir, mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınır. Yəni bu onu göstərir ki, gəlirin tanınması aktivlərin artmasının və ya öhdəliklərin azalmasının tanınması ilə eyni zamanda baş verir. *Məsələn, xidmətlərin satışı zamanı aktivlərin xalis artımı baş verir, həmçinin borcun ödənilməsindən imtina edilərkən, öhdəliklər azalır.*

5.9. Xərclərin tanınması

5.9.1. Etibarlı şəkildə ölçülə bilən aktivlərin azalması və öhdəliklərin artması ilə əlaqədar olan gələcək iqtisadi səmərələrin azalması olduqda, xərclər, mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınır. Yəni bu onu göstərir ki, xərclərin tanınması, öhdəliklərin artması və ya aktivlərin azalması ilə eyni zamanda baş verir (*məsələn, əmək haqqının ödənişi və ya avadanlığın amortizasiyası üzrə borclar*).

5.9.2. Mənfəət və zərər haqqında hesabatda xərclər, konkret gəlir maddələri üzrə çəkilmiş xərclərlə mənfəət arasında bilavasitə müqayisə əsasında tanınır. Bu proses xərclərin və mənfəətin müqayisə prosesi adlanır. Lakin bu Qaydalara əsasən müqayisə prosesinin tətbiqi, aktivlərin və öhdəliklərin anlayışlarına uyğun gəlməyən maddələrin mühasibat balansında tanınmasına icazə vermir.

5.9.3. Əgər iqtisadi səmərələrin əldə olunması bir neçə uçot dövrü ərzində gözlənilirsə, xərclər, mənfəət və zərər haqqında hesabatda rasional bölgü metodu əsasında tanınır. Bu tanınma metodu, əsas vəsaitlər, patentlər və ticarət nişanları kimi aktivlərin istifadəsi ilə əlaqədar olan xərclərin tanınması zamanı tələb olunur və bu halda xərc amortizasiya kimi tanınır. Bu bölgü metodu bu maddələrlə əlaqədar olan iqtisadi səmərənin istifadə olunduğu və ya keçdiyi uçot dövrləri ərzində xərcləri tanımaq üçün

nəzərdə tutulmuşdur.

- 5.9.4. Əgər xərclər gələcək iqtisadi səmərələri yaratmırsa və ya gələcək iqtisadi səmərələr mühasibat balansında aktiv kimi tanınma tələblərinə uyğun gəlmirsə, xərc mənfəət və zərər haqqında hesabatda dərhal tanınmalıdır.
- 5.9.5. Xərc, həmçinin aktiv tanınmazdan əvvəl öhdəlik yaratdıqda (məsələn, məhsula təminat üzrə öhdəlik) mənfəət və zərər haqqında hesabatda tanınmalıdır.

6. Maliyyə hesabatı elementlərinin qiymətləndirilməsi

- 6.1. Qiymətləndirilmə – maliyyə hesabatının elementlərinin tanınmalı olduğu, mühasibat balansına və mənfəət və zərər haqqında hesabata daxil olunmalı pul məbləğlərinin müəyyən edilməsi prosesidir.
- 6.2. Maliyyə hesabatlarında bir sıra müxtəlif qiymətləndirmə metodlarından istifadə olunur. Bu metodlar aşağıdakılardan ibarətdir:
- a) **Alqının faktiki dəyəri.** Aktivlər onlara görə ödənilmiş pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin məbləğləri üzrə və ya aktivlərin alınması zamanı təklif olunan ədalətli dəyərlə tanınır. Öhdəliklər, borc üzrə öhdəliyin əvəzinə alınan mədaxil məbləği üzrə və ya bəzi hallarda ödənilməsi gözlənilən pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin məbləğləri üzrə tanınır. *Məsələn, gəlir vergisi.*
 - b) **Bərpa olunma dəyəri.** Aktivlər, bu aktivin və ya ekvivalent aktivin mövcud alınması şərtində, ödənilməli olan pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin məbləği üzrə əks olunur. Öhdəliklər bu öhdəliyi mövcud ödənilməsi şərtində, tələb olunan pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin diskont olunmamış məbləğləri üzrə əks olunur.
 - c) **Mümkün satış qiyməti (ödəmə).** Aktivlər mövcud normal şəraitdə satışdan əldə oluna bilən pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin məbləğləri üzrə əks olunur. Öhdəliklər isə onların

ödənilməsi dəyərləri üzrə, yəni, normal şəraitdə öhdəliklərin ödənilməsi üçün çəkilməsi nəzərdə tutulan pul vəsaitlərinin və ya onların ekvivalentlərinin diskont olunmamış məbləğləri üzrə əks olunur.

ç) **Diskont olunmuş dəyər.** Aktivlər, normal şəraitdə bu aktiv vasitəsilə yaranması ehtimal olunan pul vəsaitlərinin gələcək xalis daxil olmalarının diskont olunmuş dəyəri üzrə əks olunur. Öhdəliklər, normal şəraitdə öhdəliklərin ödənilməsi üçün tələb olunması ehtimal olunan pul vəsaitlərinin gələcək xalis ödənişlərinin diskont olunmuş dəyəri üzrə əks olunur.

6.3. Banklar tərəfindən ən çox istifadə olunan əsas ölçü - faktiki dəyər ölçüsüdür. Adətən, faktiki dəyər digər qiymətləndirmə metodları ilə qarşılıqlı olunaraq istifadə olunur. *Məsələn, ehtiyatlar adətən maya dəyərindən aşağı və satışın mümkün xalis satış qiyməti üzrə hesaba alınır, bazar qiymətli kağızları onların bazar dəyəri üzrə, pensiya üzrə öhdəliklər onların diskont olunmuş məbləği üzrə tanınır.*

7. Maliyyə kapitalının saxlanması konsepsiyası və mənfəətin

müəyyən olunması

7.1 Maliyyə kapitalının saxlanması konsepsiyasına görə, ilin sonunda xalis aktivlərin məbləğindən bütün ayırmalar və dövr ərzində mülkiyyətçilərin ödəmələri çıxıldıqdan sonra qalan məbləğin, ilin əvvəlində olan xalis aktivlərin məbləğindən artıq olan hissəsi əldə edilmiş mənfəət hesab olunur. Maliyyə kapitalının saxlanması nominal pul vahidləri və ya daimi alıcılıq qabiliyyəti vahidi ilə ölçülür.

7.2 Kapitalın saxlanması konsepsiyası bankın saxlamaq istədiyi kapitalın necə müəyyən olunmasını nəzərdən keçirir. Kapitalın saxlanması konsepsiyası kapital konsepsiyaları ilə mənfəət konsepsiyaları arasında əlaqəni müəyyən edir, mənfəətin ölçülməsi istiqamətini göstərir. Bu konsepsiya bankın mənfəətindən kapitalla və kapitaldan qaytarılması arasında fərqi müəyyənləşdirilməsi üçün əsasdır. Kapitalın saxlanması üçün zəruri olan

məbləgdən artıq olan aktiv axınları mənfəət kimi tanınır. Nəticə etibarilə, mənfəət – xərclərin (o cümlədən, kapitalın saxlanması üçün zəruri olan təshihlərin məbləği) gəlirlərdən çıxıldıqdan sonra yerdə qalan qalıq məbləğidir. Əgər xərclər gəlirdən artıqdırsa, fərq zərər kimi tanınır.

8. Uçot siyasəti

- 8.1. Uçot siyasəti - bank tərəfindən maliyyə hesabatlarının hazırlanıb təqdim edilməsi üçün qəbul olunmuş konkret prinsiplər, əsaslar, şərtlər, qaydalar və təcrübədir.
- 8.2. Bankın uçot siyasəti maliyyə hesabatlarına tətbiq edilən bütün uçot Qaydalarına uyğun olmalı və aşağıdakı tələblərə cavab verməlidir:
 - a) qərar qəbul edilməsində istifadəçilərin ehtiyacları üçün münasib olmalıdır;
 - b) etibarlı olmalıdır, belə ki bu siyasət:
 - bankın maliyyə vəziyyətini və nəticələrini dəqiq şəkildə təqdim edir;
 - hadisə və əməliyyatların yalnız hüquqi formasını yox, həmçinin iqtisadi məzmununu əks etdirir;
 - neytraldır;
 - hərtərəflidir;
 - istənilən mənada tamdır.

9. Maliyyə hesabatları formalarının müəyyənləşdirilməsi

- 9.1. Maliyyə hesabatlarının formaları dəqiq müəyyənləşdirilməli və dərc edilmiş digər məlumatlardan ayrılmalıdır.
- 9.2. Maliyyə hesabatlarının hər bir tərkib hissəsi dəqiq müəyyənləşdirilməlidir. Həmçinin, aşağıdakı məlumatlar dəqiq seçilməli və təqdim olunan məlumatların daha düzgün başa düşülməsi üçün zəruri olduqda, təkrarlanmalıdır:

- a) hesabat verən bankın adı və ya digər tanınma əlamətləri;
 - b) maliyyə hesabatlarının ayrıca bir bankı, yoxsa banklar qrupunu əhatə etməsi haqqında məlumat;
 - c) maliyyə hesabatlarının müvafiq tərkib hissəsi üçün (hansının daha uyğun olmasından asılı olaraq) hesabat tarixi və ya maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi dövr;
 - ç) hesabat valyutası;
 - d) maliyyə hesabatlarında məlumatların (rəqəmlərin) təqdim edilməsində istifadə olunan dəqiqlik səviyyəsi.
- 9.3. Maliyyə hesabatlarında məlumatlar min və ya milyon manat vahidlərində təqdim olunmalıdır.

9.4. Hesabat dövrü

- 9.4.1. Maliyyə hesabatları ən azı hər il təqdim edilməlidir.
- 9.4.2. Müstəsna hallarda bankın hesabat tarixi dəyişildikdə və illik maliyyə hesabatları bir ildən artıq və ya bir ildən qısa müddətdə təqdim edildikdə, bank, maliyyə hesabatlarının əhatə etdiyi dövr üzrə əlavə olaraq aşağıdakıları açıqlamalıdır:
- a) bir ildən fərqli dövrün istifadə edilməsinin səbəbini;
 - b) mənfəət və zərər haqqında, kapitalın strukturunda dəyişikliklər, pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlarda müqayisəli məbləğlərin və müvafiq qeydlərin tutuşdurula bilməməsi faktını.

9.5. Maliyyə hesabatları üzrə məsuliyyət

- 9.5.1. Maliyyə hesabatlarının hazırlanıb təqdim edilməsi üzrə məsuliyyət bankın müşahidə şurası (İdarə heyəti) və (və ya) digər rəhbər orqanının üzərinə düşür.

10. Maliyyə hesabatlarının tərkibi

- 10.1. Maliyyə hesabatlarının tam dəstinə aşağıdakılar daxildir:
- a) mühasibat balansı;

- b) mənfəət və zərər haqqında hesabat;
 - c) kapitalın strukturunda dəyişikliklər haqqında hesabat;
 - ç) pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat;
 - d) uçot siyasəti və izahat qeydləri.
- 10.2. Bank maliyyə hesabatlarından başqa, fəaliyyətinin maliyyə nəticələrinin əsas xarakterini, maliyyə vəziyyətini və qarşılaşdığı əsas qeyri-müəyyənlikləri əks etdirən rəhbərliyin maliyyə şərtlərini təqdim edə bilər.

11. Mühasibat balansı

11.1. Qısamüddətli və uzunmüddətli maddələrə bölünmə

- 11.1.1. Hər bir bank mühasibat balansında aparılan əməliyyatların xarakterinə əsaslanaraq, qısamüddətli və uzunmüddətli aktivləri və öhdəlikləri ayrı-ayrılıqda təsnifləşdirərək əks etdirməlidir.

Qısamüddətli aktivlər

- 11.1.2. Aktivlər aşağıdakı hallarda qısamüddətli aktiv kimi təsnifləşdirilməlidir:
- a) aktiv satılmaq üçün saxlanıldıqda və ya bankın əməliyyat prosesinin normal şəraitində istifadə edilmək üçün nəzərdə tutulduqda;
 - b) aktiv əsas etibarını ilə kommersiya məqsədləri üçün və ya qısa vaxt müddətində saxlanıldıqda və hesabat tarixindən etibarən on iki ay ərzində realizə edilməsi nəzərdə tutulduqda;
 - c) aktiv istifadəsi üzrə heç bir məhdudiyət olmayan pul vəsaitləri və ya onların ekvivalenti hesab edildikdə.

Bütün digər aktivlər uzunmüddətli aktivlər kimi təsnifləşdirilməlidir.

Qısamüddətli öhdəliklər

- 11.1.3. Öhdəliklər aşağıdakı hallarda qısamüddətli öhdəliklər kimi təsnifləşdirilməlidir:
- a) öhdəliyin bankın əməliyyat prosesinin normal şəraitində ödənilməsi

nəzərdə tutulduqda;

- b) öhdəlik hesabat tarixindən etibarən on iki ay ərzində ödənilməli olduqda.

Bütün digər öhdəliklər uzunmüddətli öhdəliklər kimi təsnifləşdirilməlidir.

11.1.4. Bank, faizlərin ödənilməsi də daxil olmaqla uzunmüddətli öhdəliklərini, hətta onlar hesabat tarixindən etibarən on iki ay ərzində ödənilməli olduqda belə, aşağıdakı şərtlərdə, uzunmüddətli öhdəliklər kimi təsnifləşdirməlidir:

- a) öhdəliyin ilkin müddəti on iki aydan artıq dövr təşkil etmişdirsə;
- b) öhdəliyin uzunmüddətli əsasda yenidən maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulduqda;
- c) bu niyyətlər yenidən maliyyələşdirmə müqaviləsi ilə və ya maliyyə hesabatlarının təsdiq olunmasına qədər ödəniş cədvəlinin dəyişilməsi haqqında müqavilə ilə təsdiq olunduqda.

Qısamüddətli öhdəliklərdən çıxarılan hər hansı bir öhdəliyin məbləği mühasibat balansına edilən qeydlərdə (bu təqdimatı əsaslandırان məlumatlarla birlikdə) açıqlanmalıdır.

11.2. Mühasibat balansında təqdim edilməli olan məlumatlar

11.2.1. Bank aktiv və öhdəlikləri likvidlik səviyyəsini əks etdirən ardıcılıqla və onların xarakteri üzrə qruplaşdıraraq mühasibat balansında əks etdirməlidir.

11.2.2. Mühasibat balansına aşağıdakı aktiv və passiv maddələr daxil edilməlidir:

Aktivlər

- nağd pul və digər ödəniş vasitələri;
- qızıl və digər qiymətli metallar;
- Mərkəzi Bankdakı hesablar;
- maliyyə sektoruna verilmiş kreditlər və avanslar;
- müştərilərə verilmiş kreditlər və avanslar;
- qiymətli investisiya kağızları;

- qeyri-maddi aktivlər;
- əsas vəsaitlər;
- digər aktivlər.

Öhdəliklər

- Mərkəzi Bank qarşısında öhdəliklər;
- maliyyə sektoru qarşısında öhdəliklər;
- müştərilər qarşısında öhdəliklər;
- borc götürülmüş digər vəsaitlər;
- digər öhdəliklər.

Kapital

- nizamnamə kapitalı;
- ehtiyatlar;
- bölüşdürülməmiş mənfəət.

- 11.2.3. Bank mühasibat balansında maliyyə aktivləri və öhdəliklərinin hər bir sinfi üçün ədalətli dəyəri açıqlamalıdır.
- 11.2.4. Əlavə maddələr, başlıqlar və aralıq məbləğlər tələb olunduqda və ya bankın maliyyə vəziyyətinin dəqiq təqdimatı üçün əhəmiyyətli olduqda, mühasibat balansında əks etdirilməlidir.
- 11.2.5. Aktiv və öhdəliklər digər uçot Qaydalarında tələb olunan hallar istisna olmaqla, əvəzləşdirilməməlidir.

11.3. Müsahibat balansında və ya ona dair qeydlərdə təqdim edilməli olan məlumatlar

- 11.3.1. Bank mühasibat balansında və ya ona dair qeydlərdə təqdim edilmiş hər bir maddənin təsnifatını açıqlamalıdır. Mühasibat balansının hər bir maddəsi öz xüsusiyyətinə və baş bankın, əlaqəli törəmə müəssisənin, assosiasiya edilmiş müəssisənin və digər əlaqəli tərəflərin kreditor və debitor borclarının

məbləgləri təsnifat üzrə maddələrə bölünməlidir.

11.3.2. Bank mühasibat balansında və ya qeydlərdə aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:

- a) səhmdar kapitalın hər bir sinfi üçün:
 - buraxılışına icazə verilmiş səhmlərin sayını;
 - buraxılmış və tam ödənilmiş, həmçinin buraxılmış, lakin tam ödənilməmiş səhmlərin sayını;
 - səhmin nominal dəyəri haqqında məlumatı;
 - dövriyyədə olan səhmlərin sayının ilin əvvəlinə və sonuna müqayisəsini;
 - müvafiq siniflə əlaqədar hüquqları, imtiyazları və məhdudiyyətləri, həmçinin dividendlərin bölüşdürülməsi və kapitalın ödənilməsi üzrə məhdudiyyətləri;
 - bankın özünə və ya törəmə, yaxud assosiasiya edilmiş müəssisələrə məxsus olan səhmləri;
 - şərtlər və məbləğ də daxil edilməklə opsiyon və ya satış sazişləri üzrə buraxılış üçün nəzərdə tutulmuş səhmləri;
- b) sahibkarların kapitalı dairəsində hər bir ehtiyatın xarakterini və məqsədini;
- c) dividendlər təqdim edildikdə, lakin rəsmi şəkildə ödəniş üçün təsdiq edilmədikdə öhdəliyə daxil edilən (və ya daxil edilməyən) məbləği;
- ç) imtiyazlı kumulyativ səhmlər üzrə hər hansı tanınmamış dividendlərin məbləğini.

12. Mənfəət və zərər haqqında hesabat

12.1. Bank gəlir və xərcləri xarakterinə görə qruplaşdıraraq, əsas gəlir və xərc növlərini açıqlayan mənfəət və zərər haqqında hesabat təqdim etməlidir.

12.2. Mənfəət və zərər haqqında hesabatda aşağıdakı gəlir və xərc maddələri daxil

edilməlidir:

- faiz gəlirləri;
- faiz xərcləri;
- aktivlər üzrə ehtimal olunan zərər üçün ehtiyatlar;
- qızıl və digər qiymətli metalların yenidən qiymətləndirilməsi üzrə xalis gəlirlər;
- qiymətli kağızların yenidən qiymətləndirilməsi üzrə xalis gəlirlər;
- valyuta mövqeyinin yenidən qiymətləndirilməsi üzrə xalis gəlirlər;
- xarici valyuta ilə diling əməliyyatları üzrə xalis gəlirlər;
- haqq və komissiya gəlirləri;
- haqq və komissiya xərcləri;
- digər əməliyyat gəlirləri;
- işçilərə sərf olunan xərclər;
- qeyri-maddi aktivlər və əsas vəsaitlər üzrə köhnəlmə xərcləri;
- əsas vəsaitlər üzrə təmir və saxlanma xərcləri;
- inzibati xərclər;
- digər xərclər;
- mənfəət vergisi üzrə xərc.

12.3. Bank əməliyyatları nəticəsində yaranan hər bir əsas gəlir və xərc növləri istifadəçilər tərəfindən bankın işinin səmərəliliyinin qiymətləndirilə bilməsi üçün ayrı-ayrılıqda açıqlanmalıdır.

12.4. Bank mənfəət və zərər haqqında hesabatda, yaxud ona edilən qeydlərdə gəlir və xərclərin təsnifləşdirilməsindən istifadə edərək təhlilini təqdim etməlidir.

12.5. Gəlir və xərc maddələri yalnız aşağıdakı hallarda əvəzləşdirilə bilər:

- digər uçot Qaydaları ilə tələb olunduqda;
- eyni və ya analoji əməliyyat və hadisələrdən yaranan mənfəət (zərər) və müşayiətedici xərclər əhəmiyyətli olmadıqda. Bu halda bu məbləğlər birləşdirilir və əhəmiyyətlilik prinsipinə uyğun əks olunur.

13. Kapitalın strukturunda dəyişikliklər haqqında hesabat

- 13.1. Bankın maliyyə hesabatlarında kapitalın strukturundakı dəyişikliklər haqqında məlumatlar ayrıca bir forma şəklində təqdim edilməlidir.
- 13.2. Bu hesabatda bankın kapitalını təşkil edən maddələr üzrə məlumatlar ayrı-ayrılıqda təsnifləşdirilərək, hesabat dövrünün əvvəlinə, hesabat dövrü ərzində və hesabat dövrünün sonuna olan göstəriciləri əks etdirilməlidir.

14. Pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabat

- 14.1. Bankın maliyyə hesabatlarında pul vəsaitlərinin hərəkəti, «Azərbaycan Respublikasının bank sistemində pul vəsaitlərinin hərəkəti barədə hesabatın tərtib olunması Qaydaları»na əsasən tənzimlənir. Bu Qaydalar maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinə bankın fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün pul vəsaitlərinin hərəkətini və bu istiqamətdə bankın tələblərini müəyyən etməyə imkan verir.

15. Maliyyə hesabatlarına qeydlər

- 15.1. Bankın maliyyə hesabatlarına olan qeydlər aşağıdakıları əks etdirməlidir:
 - a) müvafiq əhəmiyyətli əməliyyatlar və hadisələr üçün seçilmiş və tətbiq edilmiş maliyyə hesabatının hazırlanmasının əsaslarını və uçot siyasəti haqqında məlumatları;
 - b) maliyyə hesabatlarında əks etdirilməyən, lakin bankın fəaliyyəti haqqında düzgün təsəvvür yaratmaq üçün tələb olunan əlavə məlumatları.
- 15.2. Maliyyə hesabatlarına qeydlər nizamlanmış qaydada təqdim edilməlidir. Maliyyə hesabatlarına olan qeydlərdə, təqdim olunan məlumatların mühasibat balansının, mənfəət və zərər haqqında hesabatın və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatın hər hansı bir maddəsinə istinad edilməsi əks olunmalıdır.

15.3. Maliyyə hesabatlarına olan qeydlərə mühasibat balansı, mənfəət və zərər haqqında və pul vəsaitlərinin hərəkəti haqqında hesabatlarda əks etdirilən məbləğlərin nəqli təsviri və ya daha geniş təhlili, o cümlədən istifadəçilər üçün dəyərli olan digər əlavə məlumatlar daxil edilməlidir.

16. Uçot siyasətinin təqdim olunması

16.1. Maliyyə hesabatlarına qeydlərdə uçot siyasəti haqqında aşağıdakı məlumatlar əks etdirilməlidir:

- a) maliyyə hesabatlarının tərtib olunması zamanı istifadə olunan qiymətləndirmə metodu;
- b) maliyyə hesabatlarının düzgün başa düşülməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən uçot siyasətinin hər bir konkret elementi, o cümlədən:
 - əsas gəlir növlərinin tanınması;
 - investisiya və digər qiymətli kağızlarının qiymətləndirilməsi;
 - mühasibat balansında öhdəliklərin tanınmasına gətirib çıxaran əməliyyatların yalnız potensial öhdəliklər və şərti hadisələr yaradan digər əməliyyatlar və hadisələrlə müqayisəsi;
 - kredit və avanslar üzrə zərərin müəyyən olunması və zərərin silinməsi metodu.

17. Balansdankənar maddələr üzrə potensial öhdəliklər və şərti hadisələr

17.1. Bank maliyyə hesabatlarında aşağıdakı potensial öhdəlikləri və şərti hadisələri açıqlamalıdır:

- a) əhəmiyyətli cərimə sanksiyaları və ya xərclər yaratmadan geri çağrılmayan (bankın xüsusi mülahizəsi əsasında geri çağrıla bilməyən) hesab olunan öhdəliklərin kreditləşmə üzrə xüsusiyyətini və həcmi;

- b) balansdankənar maddələrdən yaranan potensial öhdəliklərin və şərti hadisələrin xüsusiyyətini və həcmi; o cümlədən:
- borc üzrə ümumi zəmanətləri, bank akseptləri üzrə zəmanətləri, akkreditivlər də daxil olmaqla kreditlər və qiymətli kağızlar üzrə maliyyə zəmanətləri kimi istifadə olunan kreditin birbaşa əvəzedicilərini;
 - müəyyən əməliyyatlara aid olan müqavilə zəmanətlərini, təklif edilən girovları, təklif edilmiş zəmanətləri və akkreditivləri;
 - mühasibat balansında əks olunmamış geri çağırılabilən müqavilələri;
 - svoplar, opsiyonlar və fyuçerslər də daxil olmaqla, faiz dərəcələrini, valyuta məzənnələri ilə bağlı olan maddələri;
 - sair öhdəlikləri.

18. Aktiv və öhdəliklərin ödənilmə müddətləri

- 18.1. Bank, mühasibat balansının tərtib olunduğu tarixə, ödənilmə müddətinə uyğun olaraq aktiv və passivləri qruplaşdıraraq onların təhlilini aydınlaşdırmalıdır.
- 18.2. Bankın likvidliyinin, faiz dərəcələri və mübadilə məzənnələrindəki dəyişikliklərinin təsirinin qiymətləndirilməsində aktiv və öhdəliklərin ödənilmə müddətləri və ödəniş müddəti çətdə münasib qiymətə faiz öhdəliklərini əvəz etmək qabiliyyəti mühüm amil hesab olunur.
- 18.3. Maliyyə hesabatlarında aktiv və öhdəliklər aşağıdakı qaydada təsnifləşdirilməlidir:
- a) tələb olunanadək və 1 ayadək;
 - b) 1 aydan 3 ayadək;
 - c) 3 aydan 6 ayadək;
 - ç) 6 aydan 1 ilədək;
 - d) 1 ildən yuxarı.
- 18.4. Bank tərəfindən aktiv və öhdəliklər üçün qəbul edilmiş ödənilmə

müddətlərinin eyni olması zəruridir.

- 18.5. Ödəniş müddətləri ödəniş tarixinədək qalan dövrlə ifadə olunmalıdır. Ödəniş tarixinədək qalan dövr üzrə aktiv və öhdəliklərin təhlili bank likvidliyinin qiymətləndirilməsi üçün mühüm amil yaradır.
- 18.6. Aktivlərin müqavilə ilə nəzərdə tutulmuş ödəniş müddəti tarixi olmadıqda, aktivlər üzrə nəzərdə tutulan ödəniş müddəti onların realizasiyası üçün nəzərdə tutulan tarix kimi nəzərə alınır.

19. Aktiv, öhdəlik və balansdankənar maddələrin konsentrasiyası

- 19.1. Bank aktiv, öhdəliklərin və balansdankənar maddələrin hər bir əhəmiyyətli konsentrasiyasını (cəmlənməsini) açıqlamalıdır. Bu açıqlamalar coğrafi regionlar, müştərilər və ya iqtisadiyyat sahələri və ya digər risk mənbələri üzrə təqdim edilməlidir. Bank həmçinin xarici valyutalarda olan əhəmiyyətli məbləğləri açıqlamalıdır.

20. Kreditlər və avanslar üzrə zərərlər

- 20.1. Bank kredit və avanslar üzrə aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:
- a) geri qaytarılmayan kredit və avansların xərc kimi tanınmasının və silinməsinin əsasını əks etdirən uçot siyasətini;
 - b) dövr ərzində kredit və avanslar üzrə zərərlərin bağlanması üçün xüsusi ehtiyatlarda edilmiş dəyişikliklərin ətraflı təsviri və bu zaman aşağıdakı məlumatlar ayrı-ayrılıqda əks olunmalıdır:
 - dövr ərzində kredit və avanslar üzrə zərərlər üçün xərc kimi tanınmış məbləğ;
 - dövr ərzində silinmiş kredit və avanslar üzrə debet məbləği;
 - dövr ərzində əvvəllər silinmiş kredit və avansların kompensasiya edilməsi üzrə kredit məbləği.

- c) hesabat tarixinə kredit və avanslar üzrə zərərlərin bağlanması üçün ehtiyatların ümumi məbləği;
 - ç) mühasibat balansına daxil edilmiş faizləri hesablanmayan kredit və avansların ümumi məbləği, habelə həmin kredit və avansların balans məbləğinin müəyyən edilməsində istifadə olunan metodu.
- 20.2. Xüsusi qeyd olunmuş xərclərə və ya əvvəlki təcrübə nəticəsində kredit portfelində olan potensial xərclərə əlavə olaraq bu xərclərə münasibətdə təxirə salınmış istənilən məbləğlər, bölüşdürülməmiş mənfəətin bölüşdürülməsi kimi nəzərə alınmalıdır. Bu göstəricilərin azalması nəticəsində meydana çıxan kredit məbləğləri bölüşdürülməmiş mənfəətin artmasına gətirib çıxarır və dövr üzrə xalis mənfəətin və ya zərərin hesablanmasına daxil edilmir.

21. Məlumatların digər açıqlamaları

Əsas bank riskləri

- 21.1. Ümumi bank riskinin, o cümlədən gələcək zərərlər və digər gözlənilməyən risklər və ya şərti hadisələr üçün ödənilməsi təxirə salınmış hər bir məbləğ, bölüşdürülməmiş mənfəətin bölüşdürülməsi kimi ayrıca açıqlanmalıdır. Bu göstəricilərin azalması nəticəsində yaranan istənilən kreditləşən məbləğlər bölüşdürülməmiş mənfəəti artırır və dövr ərzində xalis mənfəət və zərərin hesablanmasına aid edilmir.

Təminat kimi qoyulmuş aktivlər

- 21.2. Bank maliyyə hesabatlarında, ödənilmiş öhdəliklərin ümumi məbləğini və həmçinin təminat kimi qoyulmuş aktivlərin xarakterini və balans dəyərini əks etdirməlidir.

Əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar

- 21.3. Bank tərəfindən əlaqəli tərəflərlə əməliyyatlar həyata keçirilərkən

əməliyyatların xarakterini, növünü və maliyyə hesabatlarının düzgün başa düşülməsi üçün zəruri olan digər elementləri açıqlanmalıdır.

22. Yekun müddəalar

22.1. Bu Qaydalar dövlət qeydiyyatına alındığı gündən qüvvəyə minir.